

In Nunspeets omgeving werd goud verdiend met

ZAND.

De herfst leent zich zo uitermate voor het maken van tochten in de, zich haar talrijke kleuren tonende natuur. Wie in de toekomst weer eens gebruik maakt van het Eibertjespad, raad ik aan, even voordat de afrastering van het landgoed "De Vennen" begint, de fiets tegen een boom te zetten en rechts de diepte achter het zwembad "De Tol" in ogen-schouw te nemen. Waar nu de caravans van de vakantiegangers staan, en een speelvijver het verblijf aldaar, vooral voor kinderen nog aantrekkelijker maakt, was in vroegere tijden een zandafgraving.

Ons aller Eibertje zal bij haar tochten naar en van Vierhouten nooit hebben kunnen denken dat geslachten na haar, van deze bodem nog eens rijk gewin zouden hebben; en toch is dit gebeurd.

Geen schaars artikel.

Van ouds haalden de boeren in deze omgeving het strooizand waarmede op de stenen of lemen vloeren in "heerd" of "bakhuis" "tapijten" werden gelegd. Ook voor het ophogen van hun bouwterreinen werd het zogeheten "hoogzand" op een plaats "achter de Tol" gehaald.

Zeker, men betaalde er iets voor, maar och, wie zal het hun kwalijk nemen, dat zij dat ook wel eens vergaten ? Zand was immers op de Veluwe geen schaars artikel !

Maar ..... de tijden veranderden. De bevolkingsaanwas was zeker ook op de Veluwe, niet gering. Er moest gebouwd worden, en meer en meer maakten de plaggen- en strohutten plaats voor stenen woningen. Daar moest voor gemetseld worden, en daar was veel zand voor benodigd.

Wel, men haalde het "achter de Tol". Het werd daar, wat men noemt een "ongeorganiseerde bende". Een ieder deed maar wat goed was in zijn ogen. Wie 's maandags in het zweet zijns aanschijns een mooi "bankje" zand gegraven had, vond dat dinsdags maar al te vaak verdwenen, of de graafput ingestort.

Ook werd op deze plaats leem gegraven, een begeerd materiaal voor het leggen van dorsvloeren voor het graan.

Het was een grote verdienste van de toenmalige gemeente-opzichter Dries van't Slot, aan deze, in losbandigheid ontaarde vrijheid van zand en leem halen. een einde te maken. Op zijn advies besloot de gemeenteraad in zijn vergadering van 7 oktober 1913 een verordening vast te stellen "regelende het halen van zand en leem uit de gemeentegronden".

Strooizand gratis.

In de verordening werden behalve de geldelijke vergoeding ook de soorten zand omschreven;

- a. zand te gebruiken in de fundamenten van op te richten gebouwen of voor het ophoogen van bouwterreinen. (zoogenaamd hoogzand).
- b. voor zand te gebruiken als toevoeging aan kalk en tras. (zoogenaamd Metselzand).

Om "misverstanden" te voorkomen werd in deze verordening ook de volgende bepaling opgenomen: "De verleende vergunning aan hem, die voor hoogzand heeft betaald, doch metselzand haalt, wordt ingetrokken."

Dat in 1913 nog in vele huizen de vloeren met zand bestrooid werden, blijkt wel uit een slotartikel in deze verordening;

"Deze vergunning is niet van toepassing op het halen van strooizand (op de vloeren); Dit blijft gratis veroorloofd; mits op de daartoe door of vanwege Burgemeester en Wethouders aan te wijzen plaatsen." namens B. en W.

w.g. C.W.F.Mackay, voorzitter.

w.g. B.Mulder, secretaris.

Deze maatregelen bleken te getuigen van een juist inzicht, gebaseerd op het standpunt, dat "regeren vooruitzien" is. Immers, zand bleek al spoedig na de eerste wereldoorlog een gewild handelsartikel te zijn.

Zo ontstond het zandgat achter de Tol.

Waren het eerst nog de tweewielige boerenkarren, getrokken door lusteloos voortsjokkende paarden, die het zand vervoerden, vooral na de tweede wereldoorlog zorgden gemotoriseerde voertuigen voor het overbruggen van de afstand tussen zandafgraving en bouwobject. De exploitatie moest ultiem ook gemoderniseerd worden, en het trekpaard en de lorries werden vervangen door bulldozers en

transportbanden. Bijna continu moest er gegraven en geladen worden toen de bouw van de legerplaats Nunspeet enorme hoeveelheden zand vergde, evenals voor de nieuwe woonwijken in het dorp zelf, maar ook ver daarbuiten. De nieuwe tijd bracht echter ook maatregelen mede, die de gemeente verplichtte afgegraven gebieden onmiddellijk weer met zoden te beleggen, ook al om verstuiving tegen te gaan. Het zandputje van weleer werd een enorm zandgat. Later, toen de zandvoorraden waren uitgeput werd er een ijsbaan aangelegd, die opgeheven werd toen de "Zandenplas" een betere gelegenheid daartoe bood.

De toenmalige eigenaar van het zwembad "de Tol", de heer Ritsjouw, ging het zandgat gedeeltelijk beplanten, en stichtte er een camping, die sinds enkele jaren door de nieuwe eigenaar de heer de Jager, aanzienlijk werd uitgebreid en verfraaid.

Rest mij nog te vermelden, dat in de jaren zestig, geologen de talrijke tevoorschijnkomende grondlagen bestudeerden; stille getuigen van verschuivingen, vele duizenden jaren geleden. Maar ook daar had Eibertje geen weet van, en waarschijnlijk interesseerde de opbrengst van haar koopwaar haar meer.

J.W.Hagenbeek.

*****